

МАЛОРОСІЙСТВО ТА ЙОГО ПРОЯВИ У СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Валентин Доморослий

LITTLE RUSIAN IDENTITY AND ITS FEATURES IN SOCIAL LIFE OF UKRAINE IN THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

Valentyn Domoroslyi

The article describes current and long-lasting issue of little Russian identity in Ukrainian society. It is shown in demonstration of suffering, looking for people, who are responsible for their powerlessness. Nowadays it has all become a necessary factor.

Little Russian identity is a disease which destroys intellect and national instinct. Little Russian identity is a special mental approach, which embodies deep inner dependence from an empire, and also subconscious fear of it. People who have such identity behave as the former empire is their eternal parent state, with which they constantly check their assessments, mood, perception. It remains an eternal reference point for them. That is why the bearer of little Russian identity is always a person who has inferiority complex.

At the beginning of the twentieth century nationally conscious Ukrainians made a big blow to it, but it remained due to big impact it has on social conscience.

Years has passed, political regimes changed, but their essence remained the same – little Russian identity.

Lots of representatives of the movement for Ukrainian national liberation grappled with it, but it demonstrates its survivability.

The task of this article is to investigate the issue of little Russian identity at the beginning of the twentieth century, how exactly did it influence on the development of Ukrainian lands and what constituted an obstacle for Ukrainians to get rid of its influence.

Keywords: little Russian identity, society, empire, mentality, consciousness.

Поняття малоросійство не обмежується тільки українською дійсністю, воно притаманне кожній багатонаціональній імперії, яка в процесі свого функціонування творила своєрідний тип імперської людини. Малоросійство – стан душі, особливий ментальний комплекс, що є уособленням глибинної внутрішньої залежності від імперії, а також підсвідомого панічного страху перед нею. Носії цієї форми самосвідомості ставляться до колишньої імперії як до своєї вічної метрополії, з якою постійно звіряють власні оцінки, настрої, уявлення. Вона залишається для них орієнтиром на всі часи. Тому малорос – це завжди людина упосліджена, якась погіршена копія оригіналу, носій тавра меншовартості.

Малоросійство формувало й формує такі риси, як капітулянтство, пристосуванство та угодовство. Наслідком цього є невміння та небажання жорстко й послідовно захищати національні інтереси та нездатність розглядати їх як найвищу політичну й особистісну цінність. Воно було, і на жаль залишається невід'ємним супутником нашого життя ось уже декілька століть. Воно гальмувало і продовжує гальмувати наш подальший поступ.

Завданням статті, автор вбачає дослідження проблеми малоросійства на початку ХХ століття періоду першої Російської революції, періоду виходу українства на нові, легальні можливості заявити про себе через роботу у першому імперському парламенті – Державній Думі.

Названій проблемі історична наука у царські та радянські часи приділяла мало уваги, адже малороси були надійною опорою вищеназваних режимів. Сучасні дослідники надають цій проблемі великої уваги, адже вони є реальною загрозою для нашої держави навіть на двадцять дев'ятому році функціонування.

Першим за малоросійство заговорив Шевченко. У вірші «Розрита могила» він докоряє Богданові Хмельницькому за приєднання України до Московщини та називає «вірнопідданих малоросів відступниками, які допомагають знімати з України останню сорочку і катувати свою Батьківщину». У вірші «Заповіт» поет просить малоросів, щоб вони, поховавши його, «повстали та порвали кайдани та окропили волю вражою злою кров'ю». Не менший пафос Шевченка спрямовано проти земляків – зрадників України у вірші «Во Іудеї во дні они»: «рабів з кокардою на лобі», «лакеїв в золотій оздобі», «свинопасів» та «фарисеїв». Особливо влучно Шевченко описав «малоросійських» зверхників, продажних і позбавлених патріотизму у поемі «І мертвим і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє»: «раби, підніжки, грязь Москви».

В «Profession de foi молодих українців» Братства тарасівців і «Самостійній Україні» М. Міхновського «малоросійство» прирівнювалося до національної зради (Наумов 2014, с. 85).

З перемогою Радянської влади проблема малоросійства втрачає свою актуальність, адже носії цієї ідеї були надійними прислужниками комуністичного режиму. І тому, названа проблема досліджується за межами України.

Є. Маланюк, у своїй праці чітко усвідомлював: «малоросійство» є проблемою ніяк не абстрактно-академічною. Вона «є однією з найважливіших, якщо не центральних, безпосередньо зв'язаних з нашою основною проблемою – проблемою державності. Що більше: це є та проблема, що першою встане перед державними мужами вже Державної України. І ще довго, в часі тривання й стабілізації державності, та проблема стоятиме першоплановим завданням, а для самої державності – грізним мemento». Відтак він ставить діагноз: «Малоросійство – це не політика і навіть не тактика, лише завжди апіорна і тотальна капітуляція. Капітуляція ще перед боєм» (Маланюк 1959).

О. Кульчицький, перегукуючись із Є. Маланюком, шукає в історії: «Домінанта поразки й даремних зусиль, що впливає з деяких наших історичних починань, могла, безперечно, із часом надавати українській національній психіці забарвлення фатального песимізму...» (Грабовський 2014).

Після набуття Україною незалежності проблема малоросійства знову набуває актуальності, адже українська влада тривалий час недооцінювала ролі духовних і національно-культурних здобутків, що мали оживити суспільство. Наше суспільство прогавило той короткий історичний період, коли можна було увімкнути на повну духовно-моральну потужність величезний «енергетичний потенціал» – національну ідею, патріотизм, релігійно-духовні цінності, потребу державного самоствердження.

Натомість не змогли відстояти надбання власної минувшини, як у випадку з історією та культурою Київської Русі загалом, та Володимиром Великим і Ярославом Мудрим, зокрема, яких наші східні сусіди росіяни вважають своїми. У відповідь на це офіційна влада та більшість суспільства лише знічено посміхалися від нестачі сміливості доказати протилежне. Все привело до буйноцвіття малоросійства доби суверенітету.

Накопичення літературних і мовознавчих публікацій на «малоросійську» тему та їх характер досягли того рівня, коли їх стали сприймати як щось більше, ніж елементи фольклору, гумористичні чи мелодраматичні «простонародні» замальовки в літературі. Вони вже виглядали як заявка на особливу «малоросійську» літературу й мову. Суспільна реакція була неоднозначною – від захоплення й підтримки до гострої критики й заперечення (Наумов 2014, с. 85).

Останніми роками проблема малоросійства, виходячи зі своєї небезпеки, знайшла своє відображення на шпальтах сучасних видань. Досліджуючи назване питання, С. Грабовський приходять до висновку що воно «...спричиняє неусталеність і неповноту норм, розмитість вар-

тостей, внутрішню неструктурованість тощо – і є не останньою причиною того, що впродовж тривалого часу українська спільнота й українська людина на загал не спромоглися захистити себе й свою землю і забезпечити «нормальне» цивілізоване життя центральноєвропейської держави» (Грабовський 2014). Як вихід з цієї ситуації він вважає необхідність вичавлювання малороса з українського буття задля національного майбуття.

Ю. Макаров, досліджуючи названу проблему прийшов до висновку, «малоросійство – це підсвідома або навіть цілком свідомо втеча від свободи» (Макаров 2015).

Із вище названих джерел видно, що питання малоросійства в суспільному житті України досліджується у сутнісному аспекті, і виникає потреба її аналізу в історичному ракурсі на різних етапах розвитку нашої країни. Саме таку мету ставить перед собою автор, маючи на меті дослідити стан малоросійства, його витоки та наслідки на початку ХХ ст.

На думку Ю. Макарова малоросійство – це не лише москвофільство, тобто зацикленість на цінностях колишньої «єдиної і неделимой». Це внутрішній український феномен. Саме поняття малоросійство, на початку свого зародження, нічого поганого не містило. Після руйнування Києва монголами та евакуації митрополитів Київських до Володимира-на-Клязьмі галицько-волинські князі, чия держава перебувала на півдні, почали виборювати в Константинопольського патріархату право на власну митрополію. Саме цю територію, незалежну від церковної влади емігрантів до північних князівств, греки назвали «Малою Руссю» (Μικρὰ Ῥωσία) за аналогією з власними термінами «Мала Греція» (споконвічні землі, еллінський heartland) та «Велика Греція» (спершу грецькі колонії в Середземномор'ї, а згодом уся територія Візантії). І все! Ніякої меншовартості! З часом уявні кордони «Малої Русі» мінялися, а найважливіше, змістилися акценти..

Хай як неприємно це усвідомлювати, саму доктрину Малоросії й відповідно малоросійства в їхньому актуальному сенсі не було привнесено ззовні, вона народилася тут, у нас. Малоросійство – український винахід. Біля своїх джерел, у ХVІІ ст., це лише недалекоглядна й безвідповідальна спроба частини місцевих постперейславських еліт знайти опору у відстоюванні своєї ідентичності (зокрема, від полонізації) за рахунок чужої опіки замість наважитися реалізувати власний український проект. Ще раз: цей концепт винайшли руські, а не московські інтелектуали просто через те, що на той час у Московії своїх інтелектуалів не було як таких. Сьогодні легко засуджувати тодішніх київських православних ідеологів, адже в їхній свідомості національна ідентичність суттєво поступалася релігійній, до того ж була надія нав'язати дикуватим північним сусідам свої пріоритети, своє бачення держави (включно з перенесенням столиці до Києва), оскільки їхній досвід взаємодії із сюзеренами вичерпувався більш-менш демократичними звичаями Речі Посполитої. Те, що Москва як спадкоємиця Орди з її вертикалю абсолютної влади вкладатиме в ідеологему зовсім інший зміст і зовсім інші практики, їм не спадало на думку (Макаров 2015).

Далі більше. Народ розділений між Російською імперією та Річчю Посполитою втрачав культурний рівень та національні орієнтири вимагав формування чітких політичних вимог та зрозумілих механізмів їхньої реалізації. Але, нечисленна українська національно свідомо верства не могла все це запропонувати своєму народові.

Царизм іде далі. З 1864 р. чиновникам відомства міністерства внутрішніх справ Південно-Західного краю нараховувалася 50%-ва надбавка до жалування. Збалансована система противаг разом з політикою русифікації забезпечувала міцні позиції російського самодержавства на українських теренах (Національне питання в Україні ХХ початку ХХІ ст. 2012, с. 18).

Продовжувався тиск на освіту. У 1864 р. царизм приймає новий Статут про початкову школу, згідно з яким навчання мало проводитися лише російською мовою. Педагогів, які використовували рідну мову адміністрація карала. Серед сміливців, які не боялися покарань варто згадати Бориса Грінченка, який, незважаючи на утиски та переслідування, уклав для учнів український буквар, читанки і книжки. Були й інші випадки, коли адміністрація за подібні дії звільняла вчителів із займаних посад, як у випадку з приятелем Грінченка М. Лободовським (Сірополко 2001, с. 345–346).

В другій половині XIX ст. російська мова стає засобом міжетнічного спілкування в Україні, жодна з мов не спроможна була конкурувати з нею, оскільки остання була мовою державних структур, земських навчальних закладів, науки, преси.

Якщо на початку XIX ст. малорос трактувався як «поєднаний із великоросом спільним сувереном та релігією, але в жодному разі не етнічно чи історично», то через сто років його етнокультурній специфіці вже не залишалося місця, «російськість малороса сприймалася (чи її представляли) як природній стан» (Котенко та ін. 2012, с. 64).

Початок XX століття ознаменувався загостренням етнокультурного виживання деяких етнічних громад України. Частина іноземного за походженням чиновництва, купецтва, вчительства та навіть пересічних міських мешканців, яка була широко представлена в навчальних, державних і громадських установах, схилилася до асиміляції. Друга частина – нечисленна патріотично налаштована інтелігенція та буржуазія, яка лише підходила до усвідомлення глибини етнокультурних проблем свого народу. Але їх доля почасти була трагічною, як у випадку з Петром Телепнем, персонажем повісті Панаса Мирного «Лихі люди».

На початок XX ст. у російській «тюрмі народів» українці залишалися народом, який загалом ще не виробив чіткої національної свідомості. Тому не маючи підтримки серед міського населення, український національно-визвольний рух шукав своїх однодумців у селянському середовищі. Через це синонімом його був селянський. За переписом 1897 р., (90,94% усіх українців, зараховувалися до селянського стану і ще 2,21% – до козацького. Лише 56,8 тис. спадкових дворян Наддніпрянщини визнали тоді рідною мовою українську, практично не існувало промислової й фінансової буржуазії, яка б розмовляла українською, чи хоча б надавала підтримку національній культурі.

Унаслідок цього українська мова стала мовою або неосвічених селян або ж освічених, але вкрай нечисленних національних діячів. Навіть селяни соромилися прилюдно розмовляти українською, особливо коли мали справу з «вищими класами», вставляючи в свою мову стільки російських слів, скільки знали. Є.Чикаленко у своїх спогадах занотував, що коли в 1903 р. було порушено питання щодо відкриття україномовних шкіл, окремі селяни відмовлялися віддавати до них своїх дітей – це прирікало селянських синів на низький соціальний статус, зменшуючи їхні шанси стати вчителями, священиками й лікарями.

За твердженням Є. Чикаленка, наприкінці XIX – на початку XX ст. у Києві було всього вісім родин інтелігентів, які, попри заборони і зневаги, розмовляли українською: Антоновичі, Грінченки, Косачі, Лисенки, Луценки, Старицькі, Шульгіни і його власна. А кількість багатих меценатів, які, подібно до Є.Чикаленка чи В.Симиренка, фінансували українські видання й надавали матеріальну допомогу українським культурним і науковим інституціям, була ще меншою. Український рух водночас не міг розраховувати на фінансову підтримку чисельного, але зубожілого селянства (Чикаленко 1955, с. 298).

Таким чином рівень національної свідомості селянства (більшості українського суспільства) був низький. Заклики до відокремлення України від Росії не знаходили відгуку. Переважна більшість українських партій, що виникла на початку XX ст. у Наддніпрянській Україні, теж виступали прибічниками трансформації Росії у федерацію, в якій Україна користувалася б правами національно-територіальної автономії, а не самостійної держави. На самостійницьких позиціях напередодні Першої світової війни серед східноукраїнських лідерів, крім М. Міхновського, стояли лише відомий український історик В. Липинський та публіцист Д. Донцов.

Лідери українських партій розраховували на те, що російська демократична інтелігенція після повалення царату з розумінням поставиться до українських національних вимог. Майбутні події показали безпідставність цих сподівань. Жодна з російських політичних партій – від крайньої до крайньої – не збиралася надавати федеративного статусу українським землям. Більше того, вони розглядали Україну як природне поле своєї діяльності. Цим передбачалось, що у випадку падіння самодержавства Україна й надалі залишатиметься під російським політичним впливом. Не всі українські партії розуміли цю загрозу.

То ж революція 1905–1907 рр. певною мірою була національною, оскільки не лише активізувала до політичного життя найширші верстви населення, а й пробудила національні почуття серед пригноблених народів Російської імперії, зростила надії на вільний національний розвиток і національне самоврядування (Національне питання в Україні ХХ початку ХХІ ст. 2012, с. 63).

Український національний рух під час революції 1905 року був серед аутсайдерів. Не сподіваючись на власний успіх, лідери українських партій під час виборів до I Державної Думи імперії вступили до виборчих списків найбільших російських опозиційних партій.

Протягом пердвиборчої кампанії і проявилось малоросійство в повному обсязі, адже з 30% селян, які мали виборче право, значна частина йшла на вибори з ентузіазмом і вірою в те, що цар буде прислухатися до голосу народних обранців. Прикладом цього може бути випадок, який мав місце у Волинській губернії, де селянин Ф. Загуменюк вирішив випустити 10 тис. листівок на підтримку Думи під назвою «Листи до родичів» і звернувся в Акцизну управу за допомогою.

У своєму листі автор закликав людей скористатися правами, що милостиво дарував цар, «які мають люди заморські». Він закликав селян не боротися за землю і різні свободи, а зачекати поки збереться Дума і вирішить це питання. У «Листі» гостро засуджувалися революціонери різного типу, давалися їм імена пройдисвітів, що сіють «людське горе, непорядки, пожежі, грабунки і розбій».

Закінчує Ф. Загуменюк свого листа закликом: «Допоможемо нашому батькові-цареві в його тяжкій праці! Цар хоче зробити нам велике добро. Але для цього треба, щоб народ вгамувався, щоб народ вибрав з своєї громади чесних, розумних і розуміючих свою справу людей в Державну Думу. Вони повинні знати не тільки потреби свого повіту і своєї губернії, а також потреби всього царства». Волинський генерал-губернатор П. Сухомлинов дав розпорядження щедро фінансувати цей задум (ЦДІА, ф. 422, оп. 855, спр. 512, 30 арк.).

Результатом цього було те, що в депутати по Волинській губернії було обрано 5 великих поміщиків, священник-реакціонер та сім малосвідомих селян. Подільська губернія була представлена 12 селянами, двоє з яких були неписьменними (Обозреватель 1906, с. 726). Затуманені офіційною пропагандою та каральними акціями, селяни нерідко обирали в депутати людей ворожих їхнім вимогам та потребам, таких як О. Горват (Київська губ.), Г. Фірсов (Харківська губ.), С. Варун-Секрет та М. Байдак (Херсонська губ.) (Локоть 1906, с. 365).

Перебуваючи в стадії організаційного становлення, відчуваючи на собі переслідування за національною належністю, українські партії не могли самостійно виставляти свої кандидатури через те, що широкий загал, в силу вище названих причин, мало що про них знав. Деякі з них, такі як УРДП, блокувалися з кадетами. Таким чином, депутатами були обрані М. Онацький і В. Шемет (Лотоцький 1934, с. 7).

9 українських губерній послали до I Державної Думи 102 депутати. За партійною належністю вони розподілялися таким чином: кадетів – 36, поміркованих – 6, демократичних реформаторів – 2, автономістів – 4, трудовиків – 28, соціал-демократів – 5, безпартійних – 13, партійна належність не встановлена – 8 (Лось 1955, с. 379).

Таким чином національно свідомі українці під впливом малоросійських настроїв населення зазнали поразки у вибоах до I Державної Думи Російської імперії.

Незважаючи на це у першій Державній Думі Російської імперії була створена Українська парламентська громада, що складалася з 44 депутатів. Головою її був адвокат і громадський діяч з Чернігова І. Шраг.

Правда, під час обговорення організаційних питань депутат Ф. Іваницький піддав сумніву необхідність окремої фракції і автономного устрою для України. На його думку, між Україною та Росією немає такої різниці, щоб доходити аж до автономного поділу, та й чи потрібна, за його словами, взагалі українська мова в школі та в суді (Доманицький 1906).

Політичною платформою цієї парламентської групи, виходячи з тогочасних умов, була боротьба за автономію України. Передчасний розпуск Думи 9 липня 1906 р. не дав можливості реалізувати цю платформу.

Нове положення про вибори до II Державної Думи від 3 червня 1907 р. передбачало значне скорочення електоральних можливостей селянства, дрібної міської буржуазії, робітників невеликих підприємств. Від українських губерній було обрано 102 депутати, 44 з них об'єдналися в Українську парламентську громаду на чолі з лікарем і громадським діячем з Чернігівщини М. Рубісом.

У декларації «Од Української Думської Громади», оприлюдненій 24 травня в газеті «Рідна справа – Вісті з Думи», українські депутати наголосили, що об'єднуються заради того, аби «добитися заведення автономного ладу в усій Росії» і визволити Україну «з неволі» заради домагання політичних і громадських прав кожному мешканцю Росії на умовах повної рівноправності, «не розбираючи віри, націй і полу». Причому відокремлення України від Росії громадивці вважали неможливим і недоцільним, оскільки воно «порушить загальну політичну рівновагу Європи», викличе «чужоземне втручання» й призведе до нового поневолення. До того ж Україна не змогла б витримати забезпечення незалежності з економічного погляду і не могла зректися накопиченого спільно з іншими народами Росії «загальнодержавного культурного і матеріального капіталу» (Від Української думської Громади 1907).

Нове положення про вибори до Державної Думи від 3 червня 1907 р. передбачало значне скорочення електоральних можливостей селянства, дрібноміської буржуазії, робітників невеликих підприємств. Це значно обмежило можливості парламентської діяльності українських національних партій. Наприклад, у III Думі серед 111 депутатів (із загальної кількості 442 депутати) від українських губерній уже домінували поміщики (64), ще було обрано 13 священників і лише 20 селян. Відповідно зменшилася й кількість депутатів-українців: якщо в I Думі серед представників від українських губерній їх було 64%, то в III Думі – лише 22% (Лось 1940, с. 178).

Жодна з українських партій не потрапила до складу ні III, ні IV Думи, тому українських фракцій, громад чи клубів у них не було, хоча культурно-національні аспекти українського питання час від часу порушувалися окремими депутатами кадетами.

Отже, «відсталість» і «запізнілість» українського руху в російській Україні варто оцінювати за відносними, а не абсолютними мірками. Немає сумніву, що за рівнем свого розвитку він значно поступався рухам тих народів, які зберегли свою національну еліту та мали чисельну перевагу серед міського населення (польському, фінському, естонському, литовському, латвійському). Але серед тих національних рухів, що не входили у дану категорію, український, як показали події 1917 р., відігравав роль безумовного лідера. І це незважаючи на п'ять десятиліть майже безперервних репресій й обмежених можливостей для вільного розвитку. Це був реальний удар по малоросійській ментальності, який дав можливість українству здійснити спробу національно-визвольних змагань через десять років.

Зважаючи на сучасну байдужість, а то й негативне ставлення значної частини нашого суспільства до власних національно-державницьких традицій та прагнень, а часто і активній підтримці російської культури і великодержавної політики малоросійство процвітає. У боротьбі з цією проблемою нації загалом, та дослідникам, зокрема, доведеться прикласти ще чимало зусиль.

Список джерел та літератури

Від Української думської Громади, 1907, Рідна справа – Думські вісті, 31 червня.

ГРАБОВСЬКИЙ, С., 2014, Феномен малоросійства. Ще раз про ворогів української державності, День, 16 травня.

ДОМАНИЦЬКИЙ, В., 1906, Петербурзькі вісті. Перші збори Українського Парламентського клубу, Громадська думка, 5 травня.

КОТЕНКО, А., та ін., 2012, «Мы сами принадлежим к племени малоруському»: до історії поняття «малорос» у Російській імперії. Український гуманітарний огляд. Вип. 16–17.

ЛОКОТЬ, Т., 1906, Первая Дума. Статьи, заметки и впечатления бывшего члена Государственной Думы. Москва: Польза.

- ЛОСЬ, Ф. Є., 1955, Революція 1905–1907 рр. на Україні. Київ: АН УРСР.
- ЛОСЬ Ф., 1940, До питання про Думську Українську Громаду в II державній Думі. У: Наукові записки. Т. 2. Київ: АН УРСР, с. 178–184.
- ЛОТОЦЬКИЙ, О., 1934, Сторінки минулого. У: Праці Українського наукового інституту. Варшава.
- МАКАРОВ, Ю., 2015, Геть від себе, Тиждень, 12 жовтня.
- МАЛАНЮК, Є., 1959, Малоросійство: Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/90477>
- НАУМОВ, С., 2014, Малоросійський проект XI століття: до постановки питання. У: Дроновський збірник. Т. 7. Національне питання в Україні ХХ початку ХХІ ст.: історичні нариси. Київ, Ніка-Центр, 2012.
- Обозреватель, 1906, Депутаты из территории Украины и их деятельность в Государственной думе, Украинский вестник, 10, с. 719–730.
- СІРОПОЛКО, С., 2001, Історія освіти в Україні. Львів: Афіша.
- ЧИКАЛЕНКО, Є., 1955, Спогади (1861–1907). Нью-Йорк
Центральний державний історичний архів України (ЦДІА) ф. 422, оп. 855, спр. 512, 30 арк.

References

- Vid Ukrainskoi dumskoi hromady [From Ukrainian Duma Community]. Abstract of papers: Ridna sprava-Dymski visti, 31 chervnia. [In Ukrainian].
- GRABOVKYI, S., 2014, Fenomen malorosiistva she raz pro vorogiv ukrainskoi derzhavnosti [The phenomenon of little Russian identity. One more time about enemies of Ukrainian statehood]. Abstract of papers: Den, 16 travnia. [In Ukrainian].
- DOMANYTSKYI, V., 1906, Peterburzki visti. Pershi zbory Ukrayinskoho parlamentskoho klubu [First meeting of Ukrainian parliamentary club] Abstrakt of papers: Hromadska dumka, 5 travnya. [In Ukrainian].
- KOTENKO, A., ta in., 2012, «My sami prinadlezhym k pelmeni maloruskomu»: do istorii ponyattia «maloros» u Rosiyskii imperii [«We ourselves belong to little Russian tribe»: to the history of the term 'little Russian' in the Russian empire]. Abstract of papers: Ukrainskii humanitarnyi ohliad. Vyp. 16–17. [In Ukrainian].
- LOKOT, T., 1906, Pervaia Duma. Stat'i, zametki i vpechatlenia byvshego chlena Gosudarstvennoi Dumy [The First Duma. Articles, remarks and impressions of the former member of National Duma] Moscov, Polza, s. 365. [In Russian].
- LOS, F. YE., 1955, Revolutsia 1905–1907 rr. na Ukraini [Revolution of 1905–1907 in Ukraine]. Kyiv: National academy of sciences of Ukraine, s. 379. [In Ukrainian].
- LOS, F., 1940, Do pytannia pro Dumsku Ukrainku Hromadu v II derzhavniy Dumi. [To the issue of Ukrainian Duma community if the Second state Duma]. Abstrakt of papers: Naukovi zapysky. T. 2. Kyiv: AN URSR, s. 178–184. [In Ukrainian].
- LOTOTSKYI, O., 1934, Storinky mynuloho. U: Pratsi ukrainskoho naukovooho instytutu [Pages of the past]. Abstract of papers: Pratsi ukrainskoho naukovooho instytutu, Varshava, s.7 [In Polish].
- MAKAROV, Yu. Het vid sebe [Away from oneself]. Abstract of papers: Tyzhden, 12 zhovtnia. [In Ukrainian].
- MALANUYK, Ye., 2015, Malorosiystvo [Little Russian identity]. Available from: <https://zbruc.eu/node/90477>
- NAUMOV, S., 2014, Malorosiiskii proekt XI stolittia: do postanovky pytannia. [Little Russian project of the eleventh century: to definition of the question]. Abstract of papers: Dronovskyi zbirnyk. T. 7, s. 85. [In Ukrainian].
- Natsionalne pytannia v Ukraini XX pochatku XXI st.: istorychni narysy [National issue in Ukraine in the twentieth and at the beginning of the twenty-first century: historical e essays. Kyiv, Nika-Tsentr, s. 63. [In Ukrainian].
- Obozrevatel, 1906. Deputaty iz territorii Ukrainy i ih deyatelnost v Gosudarstvennoy Dume [Deputies from the territory of Ukraine and their activity in State Duma]. Abstract of papers: Ukrainskii vestnik, 10, s. 719–730. [In Ukrainian].
- SIROPOLKO, S., 2001, Istoria osvity v Ukraini. [History of education in Ukraine]. Lviv: Afisha, s. 345–346. [In Ukrainian].
- CHYKALENKO, Ye., 1955, Spohady (1861–1907). [Memoirs (1861–1907)]. New York, s. 298. [In Ukrainian].
Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arhiv Ukrainy (TsDIA) [Central state historical archive of Ukraine]. Abstract of papers: f. 422, op. 855, spr. 512, 30 ark. [In Ukrainian].

Малоросійство та його прояви у суспільному житті України на початку ХХ ст.

Стаття присвячена злободенній і багатовіковій проблемі українського суспільства – малоросійству. Воно проявляється у демонстрації страждань, пошуках винуватих у власному безсиллі, все це стало необхідним фактором наших буднів.

Малоросійство – це хвороба, що знищує інтелект і національний інстинкт. Малоросійство – стан душі, особливий ментальний комплекс, що є уособленням глибинної внутрішньої залежності від імперії, а також підсвідомого панічного страху перед нею. Носії цієї форми самосвідомості ставляться до колишньої імперії як до своєї вічної метрополії, з якою постійно звіряють власні оцінки, настрої, уявлення. Вона залишається для них орієнтиром на всі часи. Тому малорос – це завжди людина упосліджена, якась погіршена копія оригіналу, носій тавра меншовартості.

На початку ХХ століття по малоросійству, національно-свідомими українцями було завдано удару, але воно, зважаючи на глибину свого проникнення у суспільну свідомість, уціліло.

Йшли роки, мінялися, політичні режими, уряди, їхня суть залишалася незмінною – малоросійство.

Боротьбі з цим ганебним явищем суспільного життя приділяли багато зусиль цілий ряд представників українського національно-визвольного руху та дослідників, але воно демонструє свою живучість.

Завданням даної статті автор вбачає у дослідженні проблеми малоросійства на початку ХХ століття, як саме воно впливало на розвиток українських земель, та що стояло на заваді тогочасним українцям позбавитися його впливу.

Ключові слова: малоросійство, суспільство, імперія, ментальність, свідомість.

Domoroslyi Valentyn, Candidate of Historic Sciences, Docent of the department of social, humanitarian and legal studies of Uman national university of horticulture.

Доморослий Валентин, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманського національного університету садівництва.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1682-9430>

Received: 30-03-2020

Advance Access Published: April, 2020